

USVOJENOST PADEŽNOG SUSTAVA U DJECE S OŠTEĆENJEM SLUHA

Ljubica Pribanić

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK:376.3

SAŽETAK

Na uzorku od 15 gluhih i 15 nagluhih učenika šestog i sedmog razreda osnovne škole ispitana je usvojenost padežnog sustava imenica u jednini u pisanom jeziku. Mjerni instrument konstruiran u tu svrhu sastojao se od šest zadataka koji su se odnosili na dopunjavanje predloženih rečenica imenicama u svim padežima.

Postavljene hipoteze odnose se na pretpostavku da stupanj oštećenja sluha utječe na razinu usvojenosti padežnog sustava te da postoji značajna razlika između rezultata gluhih i nagluhih ispitanika na pojedinom zadatku.

Rezultati ovog ispitivanja ukazuju na to da stupanj oštećenja sluha utječe na razinu usvojenosti padežnog sustava. Nagluhi ispitanici su značajno uspješniji i u rezultatima na pojedinom zadatku. Prema tome obje hipoteze možemo prihvatiti.

1. UVOD

Padež je morfološka kategorija koja izriče različite odnose onoga što riječ znači prema sadržaju rečenice. Ti se različiti odnosi ostvaruju padežnim nastavcima. Upravo ti padežni nastavci zadaju najviše muke djeci s oštećenjem sluha kod učenja jezika, jer se padežni sustav najbolje i najjednostavnije usvaja auditivnim putem i to u ranom djetinjstvu. Djeca bez teškoća u razvoju bez vidljivog napora i bez posebnog poučavanja ovladavaju padežkim sustavom materinskog jezika do otprilike četvrte/pete godine života.

Poznato je da pri učenju drugog jezika ov-

ladavanje gramatikom, pa tako i padežkim sustavom, više ne ide ni tako jednostavno niti tako brzo. Do automatizirane i korektne upotrebe gramatike u stranom jeziku dolazi nakon dugotrajnog i strpljivog učenja i, u pravilu, osoba uvijek ima stanovitu dozu nesigurnosti u jeziku koji nije materinski. Teškoće djece s oštećenjem sluha u usvajanju padeške morfologije vjerojatno nisu samo posljedica činjenice da u njih auditivno učenje nije moguće ili je veoma otežano (što je sigurno glavni razlog), već možda i činjenice da se to učenje nije moglo realizirati u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi.

Iz psiholingvistične literature je poznato da

brojne teorije pokušavaju objasniti usvajanje padeške morfologije i da niti jednoj to dosad nije uspjelo na zadovoljavajući način (Rice, 1991). Stančić (1986) daje prikaz dviju grupa teorija u koje se mogu svrstati pokušaji objašnjavanja ranog i uspješnog učenja jezika, takozvanih nativističkih i empirističkih objašnjenja usvajanja jezika.

U nastavi/učenju jezika prisutne su ove jezične djelatnosti: slušanje, govorenje u užem smislu, čitanje i pisanje. Svaka ova djelatnost ima svoje psiholingvističke, sociolingvističke, komunikacijske i metodičke posebnosti. Te se djelatnosti međusobno isprepliću i nadopunjavaju, ne samo kroz nastavu jezika, već i u ostalim nastavnim područjima.

Već u predškolskoj dobi djeca s oštećenjem sluha, koja se nalaze u procesu rehabilitacije, usvajaju neke elemente gramatičkog sustava. To je tzv. imanentna gramatika koja prethodi sustavnom učenju gramatike u školi, tzv. didaktičkoj gramatici. Djeca s umjerenim i teškim prelingvalnim oštećenjem sluha ne dostižu onu razinu usvojenosti imanentne gramatike kao što čine djeca bez oštećenja. Djeca s oštećenjem sluha prolaze specifičan proces usvajanja govora, pa tako i gramatike, s obzirom na to da ranu komunikaciju s okolinom ostvaruju putem geste. Gestovna komunikacija primarna je djeci s oštećenjem sluha i, bez obzira na ranu rehabilitaciju i učenje oralno-glasovnog govora, gesta će dominirati u djetetovoj potrebi za ostvarivanjem komunikacije.

U uvjetima oštećenja sluha dolazi do preoblikovanja i, u pravilu, redukcije gramatičkog sustava (ne usvajaju se, npr.

padeži, glagolski oblici). I uz sistematsko poučavanje u jeziku dolazi do izražaja veća ili manja dizgramatičnost, a na leksičkom planu očituje se značajna redukcija.

Razumijevanje mentalnih procesa koji leže u osnovi učenja jezika djece s oštećenjem sluha još uvijek su predmet istraživanja.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada je ispitati razinu usvojenosti padežnog sustava imenica u jednini u pisanom jeziku djece s oštećenjem sluha. Istraživanje je ograničeno na imenice i to stvarne /konkretne/. Kategorija roda nije ograničena. Ograničena su sva tri roda: muški, ženski i srednji, ali bez posebnog osvrta na kategoriju roda, jer je cilj istraživanje kategorije padeža. Odabrane su imenice stavljene samo u singular zbog opširnosti ispitivanja.

3. HIPOTEZE

H1 - stupanj oštećenja sluha utječe na razinu usvojenosti padežnog sustava

H2 - postoji značajna razlika između rezultata gluhih i nagluhih ispitanika na pojedinim zadacima

4. METODE RADA

4.1. UZORAK ISPITANIKA

Uzorak ispitanika sastavljen je od 15 gluhih i 15 nagluhih učenika 6. i 7. razreda Centra za odgoj i obrazovanje "Slava Raškaj" u Zagrebu. Oštećenje sluha kod svih ispitanika nastupilo je u prelingvalnom razdoblju; ni jedan ispitanik nema dijagnostificiranih dodatnih teškoća u razvoju; stupanj inteligencije je prosječan ili iznad granice

prosječan ili iznad granice prosječnosti. Kronološka dob ispitanika kreće se od 12 do 15 godina.

Od 15-ero gluhih ispitanika sedmero su polaznici VI razreda, a osmero ide u VII razred. Predškolski tretman imalo je sedmero ispitanika. Svi gluhi učenici su od prvog razreda polaznici škole za djecu s oštećenjem sluha i nijedan nije ponavljao razred. Ima 8 ženskih i 7 muških ispitanika. Od 14-ero nagluhih ispitanika šestero su polaznici VI razreda, a devetero ide u VII razred. Predškolski tretman imalo je šestero ispitanika. Troje djece prešlo je iz redovne osnovne škole u školu za djecu s oštećenjem sluha. Ima 6 ženskih i 9 muških ispitanika.

4.2. MJERNI INSTRUMENT

Mjerni instrument sastoji se od šest zadataka:

1. imenice u nominativu singulara
2. imenice u različitim padežima singulara
3. slika škole kao podražaj
4. slika konja kao podražaj
5. dopuna rečenica imenicama umjesto crteža
6. pitanja

U svakom je zadatku 10 rečenica koje su konstruirane po principu visoke upotrebne vrijednosti, tj. uzete su one imenice koje učenici upotrebljavaju u svakodnevnom govoru, koje svakodnevno susreću bilo u pisanom bilo u govornom tekstu. Ispitanici rješavaju zadatke pismeno.

U prvom zadatku ispitanik od ponuđene imenice u tri različita padeža mora odabrati imenicu u nominativu singulara koja vrši funkciju subjekta u rečenici i nalazi se na

prvom mjestu: (npr. _____ je na stolu.knjigom, knjige, knjiga).

U drugom zadatku imenice su u različitim padežima singulara i vrše različite funkcije: objekta, sredstva, mjesta. Od ponuđene imenice u tri različita padeža ispitanik treba odabrati odgovarajući oblik i upisati ga na crtu: (npr. Djeca se igraju na_____. dvorište, dvorišta, dvorištu).

U trećem/četvrtom zadatku ispitanici imaju pred sobom sliku škole/konja te zadane rečenice moraju dopuniti tom imenicom, pazeći da je stave u odgovarajući padež: (npr. To je _____).

U petom zadatku - Dopuna rečenica imenicama umjesto crteža - ispitanici trebaju sami odabrati odgovarajuću imenicu i staviti je u pravilan padež: (npr. (crtež lopte) je velika. _____ je velika.).

U šestom zadatku ispitanici trebaju pročitati pitanje, razumjeti ga, pročitati dio odgovora i dopuniti ga pravilno izabranom imenicom u odgovarajućem padežu: (npr. Čime režemo kruh? Kruh režemo _____).

4.3. OBRADA PODATAKA

Dobiveni podaci obrađeni su osnovnim statističkim postupcima i učinjena je analiza varijance s ciljem utvrđivanja značajnosti razlike između dvije grupe ispitanika na pojedinoj varijabli.

5. REZULTATI I DISKUSIJA

Rezultati ovog ispitivanja pokazuju da postoji razlika u razini usvojenosti padežnog sustava u djece s oštećenjem sluha (tablice 1. i 2.). Padež je takva morfološka kategorija koja zadaje više poteškoća gluhih ispitanicima negoli nagluhim. Djeca s većim

ostacima sluha (nagluhi) postigla su bolje rezultate na ispitivanju nego praktički gluha djeca.

Na prvom zadatku i gluhi i nagluhi ispitanici postigli su najbolje rezultate u odnosu na ostale zadatke. Razlika između gluhih i nagluhих ispitanika na tom zadatku je značajna (tablica 3.).

I gluhi i nagluhi ispitanici najviše su griješili u rečenici: STABLO raste u šumi. Većinom su pisali STABLA raste u šumi. Iako se upozorilo sve ispitanike da su u tom zadatku sve riječi koje trebaju dopuniti u nominativu jednine, većina ispitanika je u ovoj rečenici upotrijebila množinu (iako STABLA može biti i genitiv singulara), ne vodeći računa o nastavku rečenice:.... raste u šumi.

Najmanje se griješilo na prvoj rečenici: TATA radi u tvornici. Tu su rečenicu svi nagluhi ispitanici dobro riješili. 10 nagluhих i 3 gluha ispitanika nisu učinili niti jednu pogrešku na prvoj varijabli.

Može se primijetiti da ni gluhi ni nagluhi ispitanici pri pogrešno odabranom obliku imenice nisu odabirali instrumental singulara imenice u slučaju gdje je on bio naveden.

Razlika između gluhih i nagluhих ispitanika u drugom zadatku je značajna (tablica 4).

Gluhi i nagluhi ispitanici na isti su način griješili u rečenici: Zdravo DRUGARICE! Umjesto vokativa, učenici su pisali nominativ: Zdravo DRUGARICA! To ne smatramo velikom pogreškom, jer se i u govoru pa onda i u pismu ponekad vrši zamjena vokativa nominativom, pogotovo u ženskom rodu (Vuletić, 1991). To se događa zbog njihovog sličnog sintaktičkog značenja. Oba padeža su nezavisna i služe

za imenovanje, nominativ u pričanju i opisivanju, a vokativ u izravnom obraćanju.

Sedma rečenica drugog zadatka glasi: Ja sam UČENIK. Većina muških ispitanika, i gluhih i nagluhих, dobro je riješila ovu rečenicu. Ženski ispitanici većinom su pisali: Ja sam UČENIKA. Može se pretpostaviti da su željele napisati: Ja sam UČENICA, jer bi to otprilike odgovaralo ženskom rodu s obzirom na završetak -a. Kako među ponuđenim imenicama nije bilo UČENICA nego, UČENIKA, UČENIK, UČENIKOM, ženski ispitanici su se odlučili za UČENIKA vjerojatno misleći na sebe: Ja sam učenica.

Zanimljivo je pogledati rečenice: Pišem OLOVKOM i: Pišem PISMO. Šest gluhih ispitanika napisalo je: Pišem PISMOM, analogno prema drugoj rečenici: Pišem OLOVKOM, koju su dobro riješili.

U trećem zadatku ne postoji značajna razlika u rezultatima između gluhih i nagluhих ispitanika (tablica 5.). One rečenice u kojima je imenica ŠKOLA u nominativu i gluhi i nagluhi ispitanici većinom su dobro riješili.

U četvrtoj, petoj i šestoj rečenici ispred imenice ŠKOLA stoji prijedlog "u". To je zbunjivalo većinu gluhih učenika. U četvrtoj rečenici treba stajati imenica ŠKOLA u lokativu singulara - statička oznaka mjesta: U ŠKOLI ima mnogo učenika. U petoj rečenici imenica ŠKOLA je u akuzativu singulara - oznaka prodiranja, ulaženja: Ja volim ići u ŠKOLU. Ovdje je broj grešaka znatno manji, jer su učenici povezali prijedlog "u" s gramatičkim morfemom za akuzativ singulara imenice ženskog roda: ŠKOL-U. Osim toga u govoru poslije nominativa po učestalosti javljanja slijedi akuzativ, zatim genitiv, a svi ostali padeži

mnogo su slabije zastupljeni. (Vuletić, 1991.). To pretpostavlja da su djeca s oštećenjem sluha u toku učenja jezika imala više prilike za vježbanje nominativa i akuzativa od ostalih padeža što su pokazali i rezultati ovog ispitivanja. Osim toga imenica ŠKOLA vrlo je frekventna i djeca ovog uzorka često je upotrebljavaju kako u procesu odgoja i obrazovanja tako i u spontanoj komunikaciji, pa su dobro ovladala upotrebom te imenice.

Ni u četvrtom zadatku (tablica 6.) ne postoji značajna razlika između gluhih i nagluhih ispitanika. Obje skupine ispitanika najmanje su griješile u rečenicama u kojima je imenica KONJ u nominativu. U rečenici: Ja imam KONJA i gluhi i nagluhi ispitanici pisali su: Ja imam KONJ, a u rečenici: Tata i ja idemo s KONJEM u polje, pisali su: KONJOM. Dakle, obje skupine griješe u istim rečenicama i na isti način, ali gluhi više od nagluhih.

Tablica 7. pokazuje nam da postoji značajna razlika između gluhih i nagluhih ispitanika u petom zadatku - Dopuna rečenica imenicama umjesto crteža. Četiri rečenice (1., 5., 7. i 9.) trebalo je dopuniti imenicama u nominativu singulara. 1. i 9. rečenicu svi su gluhi ispitanici ispravno riješili: 1. To je DJEČAK, 9.. To je PTICA, dok su svi nagluhi ispitanici riješili ispravno sve četiri rečenice koje je trebalo dopuniti imenicama u nominativu singulara. Četiri nagluha ispitanika su pravilno riješila sve zadatke na petoj varijabli, dok su gluhi značajno više griješili. Značajnost razlike odnosi se na količinu pogrešaka, a ne na strukturu pogrešaka koja je i na ovoj varijabli slična u obje grupe ispitanika.

U šestom zadatku (tablica 8.) postoji značajna razlika između gluhih i nagluhih ispitanika. Obje grupe ispitanika postigle su najlošije rezultate u ovom zadatku. Gluhi ispitanici puno više su griješili u ovom zadatku nego na ostalima, no i nagluhi su u tom zadatku najviše griješili, ali ne značajno više nego u zadacima 3. i 4.

Iz datih odgovora može se zaključiti da su obje grupe ispitanika uglavnom razumjele pitanja, ali su griješile u odabiru padeža. Ilustrativni su odgovori na pitanja: Čime učenik piše? i: Čime režemo kruh? Obje grupe ispitanika imale su najviše nepravilnih odgovora na ova dva pitanja. Svega je jedan gluhi ispitanik pozitivno riješio pitanje: Čime učenik piše? Ostali ili nisu razumjeli pitanje ili nisu imenicu OLOVKA stavili u instrumental. Tako su pisali: Učenik piše OLOVKA, PISMO, ZADAĆE, ZADAČU, OLOVKU, DJEČAKE.

I gluhi i nagluhi ispitanici pravili su iste greške u odgovoru na pitanje: Čime režemo kruh? Odgovarali su: Kruh režemo NOŽ, NOŽOM.

I u ovom zadatku možemo vidjeti da je većina ispitanika pravilno riješila rečenicu u kojoj je odgovor bila imenica u nominativu: Tko je došao? Došla je DRUGARICA.

Iz izvornih odgovora možemo zaključiti da su nagluhi učenici bolje razumjeli pitanja, dok su gluhi ispitanici činili greške koje proistječu iz nerazumijevanja pitanja u svim rečenicama.

6. VERIFIKACIJA HIPOTEZA

Postavljene hipoteze odnose se na pretpostavku da stupanj oštećenja sluha utječe na razinu usvojenosti padežnog

sustava te da postoji značajna razlika između rezultata gluhih i nagluhих ispitanika na pojedinim zadacima.

Rezultati ovog ispitivanja ukazuju na to da stupanj oštećenja sluha utječe na razinu usvojenosti padežnog sustava. Nagluhi ispitanici su značajno uspješniji u rezultatima u pojedinom zadatku. Pokazalo se da obje grupe ispitanika griješe u istim rečenicama i na isti način, ali gluhi više od nagluhих. Prema tome obje hipoteze možemo prihvatiti.

7. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog ispitivanja pokazuju da postoji značajna razlika između gluhih i nagluhих ispitanika na većini varijabli. Obje grupe ispitanika činile su iste tipove grešaka. Možemo pretpostaviti da je sistem usvajanja gramatike, tj. padežnog sustava sličan kod gluhih i kod nagluhих. Naravno da će razina usvojenosti jezika, pa tako i padežnog sustava, najviše ovisiti o stupnju oštećenja sluha i vremenu nastanka oštećenja. Kod djece s oštećenjem sluha sistem usvajanja gramatike znatno je usporen, a isto tako u mnogome ovisi o vremenu kad se započelo s rehabilitacijom i o rehabilitacijskim postupcima i metodama.

PRILOG

Tablica 1

Osnovni statistički podaci za gluhe ispitanike

NAME	N	MEAN	STD. DEV.	MINIMUM	MAXIMUM
1. nom	15	7.2000	2.1778	3.00	10.00
2. razp	15	6.0000	1.5584	4.00	9.00
3. škola	15	5.7333	1.9809	3.00	9.00
4. konj	15	4.7333	2.3442	2.00	9.00
5. dopuna	15	5.8000	1.7403	3.00	9.00
6. pit	15	3.2667	1.9074	1.00	7.00

Tablica 2

Osnovni statistički podaci za nagluhe ispitanike

NAME	N	MEAN	STD. DEV.	MINIMUM	MAXIMUM
1. nom	15	9.3333	1.2344	6.00	10.00
2. razp	15	7.8667	1.3558	6.00	10.00
3. škola	15	6.6000	1.5492	4.00	10.00
4. konj	15	6.2000	1.6987	4.00	9.00
5. dopuna	15	8.1333	1.6847	5.00	10.00
6. pit	15	6.0667	2.5765	2.00	10.00

Tablica 3

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na prvom zadatku

ZADATAK	1: nom				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	34.133	1	34.133	10.894	2.637E-03
WITHIN	87.733	28	3.133		
TOTAL	121.867	29			

Tablica 4

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na drugom zadatku

ZADATAK	2: razp				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	26.133	1	26.133	12.250	1.576E-03
WITHIN	59.733	28	2.133		
TOTAL	85.867	29			

Tablica 5

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na trećem zadatku

ZADATAK	3: škola				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	5.633	1	5.633	1.782	.1927
WITHIN	88.533	28	3.162		
TOTAL	94.167	29			

Tablica 6

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na četvrtom zadatku

ZADATAK	4: konj				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	16.133	1	16.133	3.850	.598
WITHIN	117.133	28	4.190		
TOTAL	133.467	29			

Tablica 7

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na petom zadatku

ZADATAK	5: dopuna				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	40.833	1	40.833	13.920	8.601E-04
WITHIN	82.133	28	2.933		
TOTAL	122.967	29			

Tablica 8

Razlika između gluhih i nagluhih ispitanika na šestom zadatku

ZADATAK	5: dopuna				
SOURCE	SUM OF SQUARES	D.F.	MEAN SQUARE	F RATIO	PROB.
BETWEEN	58.800	1	58.800	11.444	2.135E-03
WITHIN	143.867	28	5.138		

8. LITERATURA

1. Rice, M., L.: Usvajanje jezika kod djece, u: Kovačević, M.: Psihologija, edukacija i razvoj djeteta, Teorije, istraživanja i edukativna zbilja, Školske novine, Zagreb, 1991.
2. Stančić, V.: Psihologija govora (skripta), Fakultet za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1986.
3. Vuletić, D.: Istraživanje govora, Fakultet za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1991.

THE ADOPTION OF GRAMMATICAL CASES IN CHILDREN WITH HEARING DISTURBANCES

Summary

The adoption of grammatical cases of nouns in singular in the written language was tested on the sample of 15 deaf and 15 partially hearing subjects.

The measuring instrument constructed for this purpose consisted of six tasks, in each of which sentences had to be filled out by nouns in all cases.

Initial hypotheses were that the level of hearing disturbance is influencing the level of adoption of cases and that there exists a significant difference between the results of deaf and partially hearing subjects in each task. According to results both hypotheses can be accepted.